

szellemi termékeket.

Ehhez a működéshez bizonyos egységes feltételek kellene. Az értelmiség mindenekelőtt normákhoz igazodik s elméleti felkészültséggel közeledik a valósághoz. Az eszméknek valóság felé közelítésével, de az egész fejlődésnek valamilyen eszme felé irányításával megteremti az elmélet és gyakorlat összefonódását. Ilyen munka közben valami hasonló lelki alkat formálódik meg az emberben; nemcsak általános intelligencia, szellemi frissesség, körültekintés, hanem különös szakképzettség is, a foglalkozási ág pontos ismerete. De a cselekvéshez is kell intelligencia; gyakorlati készség ez, mely adandó alkalommal helyes tettekre készíti az embert. Mind ez azonban csak racionális adottság, melyet képzelőerővel kell megtermékenyíteni, hogy az értelmiség új utakat és megoldásokat is találjon. Az egész lelki képet azután a társadalmi intelligencia tölti be, a rétegek közötti összefüggés és társadalmi felelősség tudata.

Ezek szerint az értelmiség feladata tehát az lenne, hogy bevigye az egység tudatát a közéletbe és állandó figyelmeztetéssel megkülönböztetést tegyen a materiális szükségletek, mint eszköz és az elszellemiesítés, mint cél között és a társadalmat e cél felé hajtsa. Az ilyen szándékot azonban keresztezik a mai események, melyek épp az ellenkező irányba kényszerítik a fejlődést. Mindenütt az intézmények „elszellemlenítésével“ (Entgeistung) találkozunk, antiracionális irányokkal, melyek az ésszerűség helyett irracionalizmust, a realista módszer helyett politikai romanticizmust és a kollektív szempont helyett túlzott egyénieskedést ajánlanak. A társadalom megnehezíti az értelmiség működését és a mai európai szellemi helyzet, a háború okozta lelki nyomás egyuttal belső válsághoz is vezet.

Az értelmiség számára ebből a válságból kiút csak úgy mutatkozik, ha egységesen és szembezállva a körülmények ellenáramlataival, felülemelkedve közhangulaton és alkalmi lelki válságokon és összefogva a társadalmat javítani akaró erővel maga szolgáltatná a lelki alapot regenerálódásához. Bláha könyve nem mondja ki rejtett célját, de az egész műből mindenütt kitűnik a szándék: ez a könyv azért íródott, hogy megerősítse feladat-tudatában az értelmiséget, kiemelje az értékeket, melyeket magunk fölé kell emelnünk és az eszméket, melyeket az értelmiségnek követnie kell. A szándék olyan nemes, a szempont olyan emelkedett és a forró hangulatban született írás olyan komoly, tárgyilagos és nyugodt, hogy tisztafejű szerzőjét minden dicséret megilleti s a könyv megérdemelné, hogy más nyelvre is lefordítsák. (Szabó Imre)

REMENYIK ZSIGMOND

Remenyik Zsigmond utolsónál megjelent kötetével, a *Sarjadó fű*-vel odaérkezett, hogy inkább róla kell beszélni, ha könyvéről akarunk szólni. Az elpergő lapok közül kilép az író, és a behajtott könyv után ott áll előttünk az ember, magasan hordott fejével, messzenéző szemével, testi mivoltában is. Írásművének e csodája azonban minden igaz írás lényege. Végre is, az írás, mely az emberéért van, az ember magasabb,

semennyi vérpárával, semennyi gázbombával el nem ködösíthető örök céljait szolgálja, határozott körvonalú, tömegeből, korból kikristályosodott egyént kíván. Biztosan mutató ujja, vonzó, egyéni hangja legyen, hogy a buktatók közt tántorgók, kezeiket a tökéletes felé terjengetők a szánó, biztató, bátorító szavát kihallják az üvöltő dervisek gonosz, pusztító, vérfagyasztó zajongásából. És ködök alatt, vagy kő- és gyilokdobóktól kísérve, de visszatartathatatlannul váltják egymást az írás világosságával futók stafétái. Sokrateszek, Voltairek, Swiftek, Cervantesek, Heinek, Petőfik, Adyok elpusztulhatnak és elmúlhatnak testi vonatkozásban, de a legnyomorultabb kor íróinak is parancs és erő az általuk megtett út, és kétség nélkül művelhetik emberi küldetésüket, ha hiszik és vállalják amazok igazát.

Az emberi ostobaság, gonoszság, a társadalmi tébolyok ellen küzdő íróknak és műveiknek az a pazar szerencséjük van, hogy legyenek bármily régiek is, ma is, és szinte az örökkévalóság jegyében aktuálisak. Remenyik Zsigmond és írásai méltóan részesülnek ebben a kétséges, de multhatatlannak látszó szerencsében. És korunkban, mikor az ostobaságok, gonoszságok, becstelenségek, mint részeg mastodonok trappolnak a világ testén, tapossák a belét minden emberségnek, becsületnek, észnek, célszerűségnek, kecsegtető alkalmakat szolgáltatva naponta a megőrülésre, az öngyilkosságra, a kábítószer használatra, — az ő írásai győző erővel élnek és meggyőző erővel hatnak még egy egészségesebb kor nevetőizmaira és meggyógyult lelkiismeretének bűnbánó készségére is.

Már eső műve, a *Bohacirkusz* nagy, keserű szüret is. Mint egy új gazdának, nagy szellemi birtokok örökösének első szürete. Nagy átfogó léptekkel szétjár birtoka: korok, eszmék, nagy emberek, szélhámosok, próféták közt, könnyed, groteszk mozdulatokkal kikoszolja eszközeit figurái — béresei közt, aztán csorog a termés, az eredmény: a maró, bőrnýzó must szatirája szűrőjén. Mindenki gyanús itt, aki él és valaha élt, minden, még a tiszta szerelem is mocsokkal kent, csak éppen hogy mélyebbről csalja a könnyet, mint a nagy nevetések.

Aztán a *Mese habbal* Cassius úr-ja, „Bouvard és Pechuchet“ urak korunkba érkezett rokona, egész pereputtyával és a bürokrácia segéd-személyzetével, de jelentőségtelegebbé nőve, mint Flaubert kispolgárai, jelentősebbé növesztve őket a kor és az író együttes tendenciája. Ostoba, ravasz, minden hájjal megkent, a kor mocskaitól mételyezett vagy megkergült Chaplin szerű alakok ezek, Cassius ur és társai, megtömve az író világ- és emberismeretének mérgével, állandóan nevetésre ingerlő, cafatos testi és szellemi rongyaikkal, de amely nevetésben már az író egészen sajátosságos hangjának is megfelelő szerep jut. Ilyenek nála a kor polgárai, miféle féreg lehet e polgárok művésze, költője? Mingyárt e regénye után élénk pattan a *Költő és valóság*-nak, Li-Fu-szunak, a fertelmes, tébolyító hatalmú gazdának méltó dicsőítője, hulladékaiból élője, a kis, mocskos kínai költő, minden korok és gazdák legaljasabb szolgálója. Nem különb ő sem, mint Remenyik bármelyik más aijakja, akik előttünk ugra-bugrálnak, művelve az író mondanivalóit, rajtuk van a társadalom, az élet minden mocska, olyanok, mint a trágyalével kiöntött ürgek. Luis, a költő, minden kinaivá festettsége ellenére olyan közel van hozzánk, annyira klasszikus példánya az emberi és írói nyomorúságnak, alávalóságnak, becstelenségnek, a küldetéses kötelességteljesítés helyett a fűzfán fütyülésnek, hogy csak az író ajándékának, kalandos világlátottságának köszönhetjük a millió gondos elhanyagolását, ezzel mingyárt — hangsúly nélkül — nagyszerűen példázva jelképeivel, — legsajátosságosabb eszközeivel — hogy nem a hely és a faj

teszi az embert, az írókat olyanná, amilyen... Remenyik e munkája — igényben a megelőzők sem maradnak mögötte — irodalmi tett, szatirában és erkölcsiségben: humanista eszközeiben és céljában.

A megbecstelenített élet szörnyekkel terhes. Ki érezheti jobban az idők állapotát az írónál? Az író szellemi magaslatától, átfogó képességétől függ megérzésének eredménye. Van, aki csak sajátmagát képes átfogni és óvatos mozdulattal behelyezni holmi bömbölő jövőt, jövédelmet ígérő szavalókórus tagjai közé. A legtöbben fal mellett, szélvédett helyen tagogatóznak, lengetik vagy konyitják csápjaikat, hajlandóságuk vagy bánataik mértékében. A kivételek, érezve a veszélyt, a közeledő, csapkodó szörnyeket és főként érezve a kötelességet: kiállanak. Remenyik a *Büntudat*-tal áll ki, átfogva korát, osztályát, elevenekre és holtakra olvasva a kötelességmulasztást.

A *Téli gondok* kis könyve, az írónak, de elsősorban az embernek panasza, tehetetlen szenvedésének megnyilatkozása, mondhatni: vádirata. Mint ártatlanul elítélt méltatlankodik a legszűkebb testi és szellemi szükségéseket is alig adó, sőt azt is mindinkább elvonó körülményei ellen. Látjuk az író néma, reménytelen, elismerésre soha nem számítható hősiességét, Don Quijotei harcában valóban csupán az állatokra — néhány szelid tehenére — számíthatva csak, ha kellőképpen eleget tett nekik; látjuk a napi zsvivaj közt undorodva, dermesztő hajnalokon riadt jövőbelátással tovasuhanó alakját; látjuk napi életének és a napi történelemnek ezernyi kötőszála közt vergődve, mint Gullivert a liliputik rabságában, álmából ébredve.

Ha nagyjából és halvány vonalakkal is, de fel kellett vázolni e munkák lényegét, hiszen ezek adnak jogot írójuknak is, Remenyiknek, hogy a *Sarjadó fű*-vel kiállhasson, ezeken állva kap több fényt és nagyobb értelmet könyve, ezek nyújtják a feltétlen bizalmat és érdeklődést iránta.

Nem lehet azt mondani, hogy önéletrajz ez a nagy lírai festmény, nem lehet azt mondani, hogy regény, — ezt legkevésbé — olyan sok minden, ami már csak élet és irodalom lehet együtt. Az író ellátogat a városba, ahol gyermek és ifjúkora kitelt. Ahogy járja a várost, — Egert — uccáit, dombjait, házait, pocsolyáit, embereit filmszerűen elénkteríti volt éveinek, napjainak múlását, bemutatja nevelkedését, nevelkedésének eszközeit és emez eszközök kezelőit és karbantartóit: szülőket, nevelőket, rokonokat, tanárokat, papokat. Lírával fűtött ez a mutogatás, de nem az emlékezés érzelmessége fűti, ilyesmiről szó sincs, semmit sem sajnál az elmúltakból. Sőt ahogyan bemutatja az embereket, intézményeket, szokásokat, és főként elsősorban sajátmagát, mingyárt tisztában vagyunk vele, hogy itt nem sok jó fog kisülni, ami a nevelőket, intézményeket, embereket és rokonokat illeti. Mintha mondaná: lám, mit műveltetek velem, magatokkal is, mit akartatok belőlem faragni!... Ó, ti, ti....

A kisváros, minden berendezkedésével és embereivel nem csupán azért érdekes és tanulságos, mert az író városa, hanem mert csaknem pontosan ilyen városok és emberek lepik el a föld színét, tehát az író nemcsak városa és osztálya, hanem a középosztály fölé nőtt onnan.

Ellátogat a városba, kissé minden idegen már ott, leginkább sajátmaga és mint ilyen, megbízható utitársnak Heine-t viszi magával, Heine egy kötetét, szellemét. Állandó, igazolt gyanuját a dolgokkal, emberekkel szemben Heine enyhíti és magyarázza, vele bírja ki az olyan kérdések gyalázatát, hogy gyerek, állás, vagyon van-e, nélküle nagyon csemány szavakkal válaszolna.

De mindez csak kerete lirájának. A lirája pedig lázongás, útmutatás, félremagyarázhatatlan hitvallás és szájalom. Az író korának, a kor értékeinek és értéktelenségeinek városa falára helyezett, maradó értékű emléktáblája ez a méretében is nagy könyv. (Sándor József)

SZELLEMI EURÓPA. KÉTSEGEK ÉS GONDOK (I.)

Az *Europe* c. folyóirat, hogy képet adjon Európa szellemi mozgalmairól, sorozatosan közli különböző országok íróinak leveleit, országaik időszerű kulturális és irodalmi problémáiról. A megállapítások és tanulságok nagyon alkalmasak arra, hogy belőlük megismerjük a szellemi Európát.

„Csehszlovákiával kapcsolatban — írja *Karel Capek* — nem elég egyes cseh, vagy szlovák könyvekre felhívni a figyelmet; ma inkább a cseh irodalom hagyományainak szelleméről kellene beszélni.“ Ez pedig a szabadság és a cseh demokrácia melletti kitartó harc, ami egyetlen pillanatra sem lankadt. A politikai és kulturális elnémetesítési törekvésekkel szemben csaknem száz éve feltámasztotta az eltemetett nyelvet s azóta szüntelenül harcol az egyenlőség és társadalmi igazság mellett. Amilyen természetes, hogy a háború folyamán szemben állt a reakciós Ausztriával, olyan nyilvánvaló, hogy a mai cseh irodalom, íróinak különböző politikai felfogása ellenére is, egységesen foglal állást az ideológiai összeütközésben, ami Európát két részre osztja. Most pedig mikor a pángermán törekvések az ország létét alapjaiban veszélyeztetik, a tegnap még szenvedélyes pacifista cseh írók habozás nélkül szellemi hadseregbe tömörültek. S ez most talán sokkal jelentősebb tény, mint egy regény vagy vers. Egy dolog biztos — fejezi be *Capek* —: a cseh írók ha egyébben nem, nemzeti szabadságuk megvédésére irányuló morális készségben feltétlenül a többi nemzetek írói előtt állanak.

Joseph Roth Németország és Ausztriával kapcsolatban Ossietzki halálának tanulságait összegezi. „Az utolsó században nem találjuk az igazi emberi szellem egyetlen martírját sem, aki nemcsak hogy ne haszontalanul halt volna meg, de ne is felejtették volna el igen hamar.“ A bucsú mindig optimista és patetikus volt. Egyszer azonban le kell már számolni ezzel az olcsó halállal s ne készítsünk elő lelkileg élő és értékes erőket meg gondolatlan lelkesedésükkel, hogy kiszolgáltatásuk magukat a halálnak. Ossietzki példája kétségtelenül egyike a legnemesebbeknek, emlékét épp' ezért nem tisztelhetjük meg méltóbban, mint ha azt kívánjuk, bár utolsó lenne azok közül, akik azzal a gondolattal haltak meg, hogy a győzelemért hoztak áldozatot.

E. Christofis a jelenkori görög irodalomról tájékoztat és *Lilika Nakos*-sal kapcsolatban utal a kis nemzetek íróinak tragédiájára, akik csak kivételesen szólalhatnak meg világnyelveken, mert a kiadók éppen üzleti szempontból vonakodnak könyveiket kiadni. „Hogy gondolja ön — idézi egy nagy francia kiadó felfogását, akivel erről a kérdésről tárgyalt — hogy kisebb országok írói érdekelnék az én közepes francia olvasóimat? Hogyan kívánja, hogy kockáztassak?“

Christofis e bevezetés után a modern görög irodalom néhány jelentősebb alakjáról és műveikről számol be. Elsősorban *Lilika Nakos*-ról, kinek *Elveszett lelkek* című nagyregénye 1934-ben jelent meg. A könyv feltárja a mai Görögország különös, zavargó arcát. Csavargókat, szivélyes, Athos-hegységbeli parasztokat s a bizánci miszticizmusban élő népet mutatja be. Hőse két fiatal művészi hajlamu és nagyon érzékeny gyerek, akiknek vágyaiból, törekvéseiből hámozza ki számunkra a mai görög ifjúság kétféle miszticizmusát. Az új görög nyelv legnagyobb stílusművészeről *Theotakasz*-ról emlékezik meg *Argo* című regényével kapcsol-